

MĂNĂSTIREA DIN VĂLENII-DE-MUNTE

de N. IORGA

Trecutul Vălenilor-de-Munte, pe care l-am schițat și aiurea¹, e lung. El începe cu stația preistorică de la Drajna-de-jos, unde s'au găsit foarte frumoase arme de bronz, azi la Muzeul din București, cu cărămizile romane de pe Valea Teleaje-

secolul al XIV-lea, cu colonizarea Săcu-ienilor și mai ales cu cetatea Teleajnei din vremea lui Ștefan-cel-Mare. Îl presint mai pe larg, acum în urmă, în prefața colecției de Documente ale văii Teleajenului².

Dacă, precum afirm, cetatea atacată,

Fig. 1. Mănăstirea din Vălenii-de-Munte.

nului, cu stătulețul slav peste Românii din Valea Buzăului și părțile vecine în secolul al VII-lea, cu provincia ungurească a lui Ludovic-cel-Mare, regele Ungariei, în

¹ V. G. N. Murgoci, *Valea Teleajenului, descriere în vederea excursiunilor, cu un adaus descriptiv și informativ de N. Iorga*, Vălenii-de-Munte, 1909; N. Iorga, *Țara Românilor, România, Județul Prahova*, Vălenii-de-Munte, 1910. Cf. broșura *Vălenii-de-Munte*, București, 1924.

cucerită și stăpânită de Ștefan a fost aici — și noțiuni geografice și militare împiedecă de a o căuta mai sus ori mai jos —, a trebuit să fie și o biserică. Iar locul ei e al actualei „mănăstiri“, în vârful mōvilei care se coboară iute spre gârla Văleancăi și unde odinioară, în locul scări-

² Vălenii-de-Munte, 1924.

lor de piatră, va fi fost o simplă potecută pentru apărători, ca să-și poată înnoi provizia de apă.

Din acest d'întăiu lăcaș smerit vine fără îndoială frumosul manuscris slavon, Liturghierul cu frontispicii ornate, din care reproducem probe aici:

Fig. 2. Liturghier din secolul al XVI-lea.

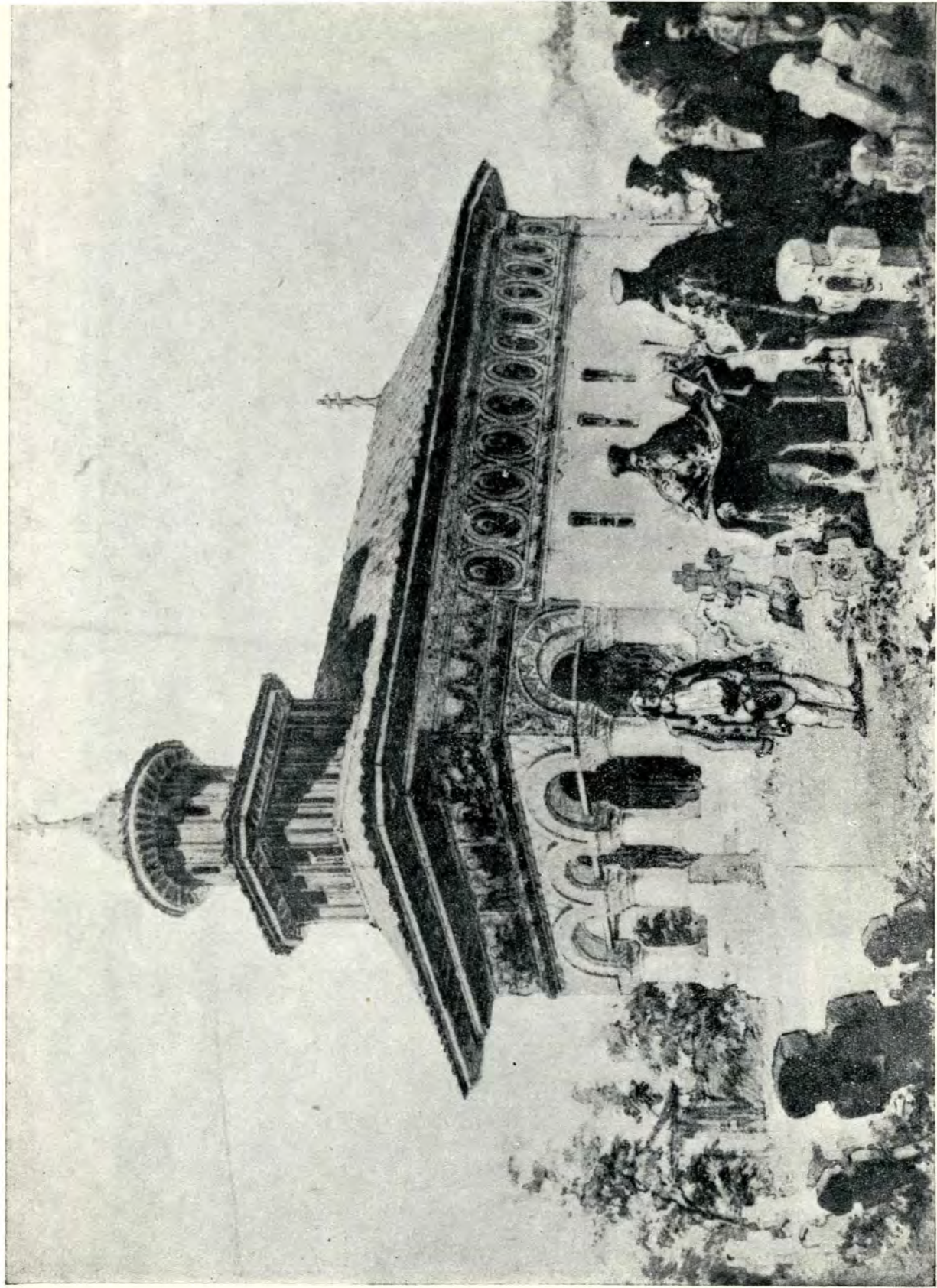
Noua zidire de piatră a fost făcută de Clucerul Hagi Stoian și de soția lui Ilinca, în vremea lui Șerban Cantacuzino, ca mitoc al Cotrocenilor, fiind închinată, împreună cu această fundație domnească, mănăstirii Ivirilor din Muntele Athos. Din această vreme sânt și crucile pe care le înfățișăm, frumoasă lucrare de argintărie, cuprinzând un lemn săpat aspru și sumar, cruci dintre care una are pe color numele preotului din Argeș, Ghenadie și data de 1703. N'ar fi exclus să avem a face cu

opere mai vechi, poate ale meșterilor ardeleni, sibieni, întrebuițați de Neagoe Basarab și de urmașii lui din secolul al XVI-lea.

Persoana lui Hagi Stoian, care a dat și pământ la cepture cu vii, nu e cunoscută, dar chipul lui de pe părății prona-

osului e copiat fără îndoială, ca și al lui Șerban-Vodă, după o zugrăveală contemporană. Acesta din urmă poate fi comparat cu acela pe care-l dă G. M. Ionescu în *Istoria Cotrocenilor*. Nici piatra lui de mormânt, a lui Hagi Stoian, nu se păstrează.

Lucrarea pare să nu fi fost isprăvită. Inscricția spune că lipsia „sloimnul“, pridvorul pe stâlpi și zugrăveala, ceia ce trebuie să se înțeleagă poate în afară de chipurile ctitorilor și Domnului. Alți ctitori dădură deci zidirii în formă obișnuită

Biserica Filip din Vălenii-de-Munte după o acuarelă de pictorul Preziosi 1868.

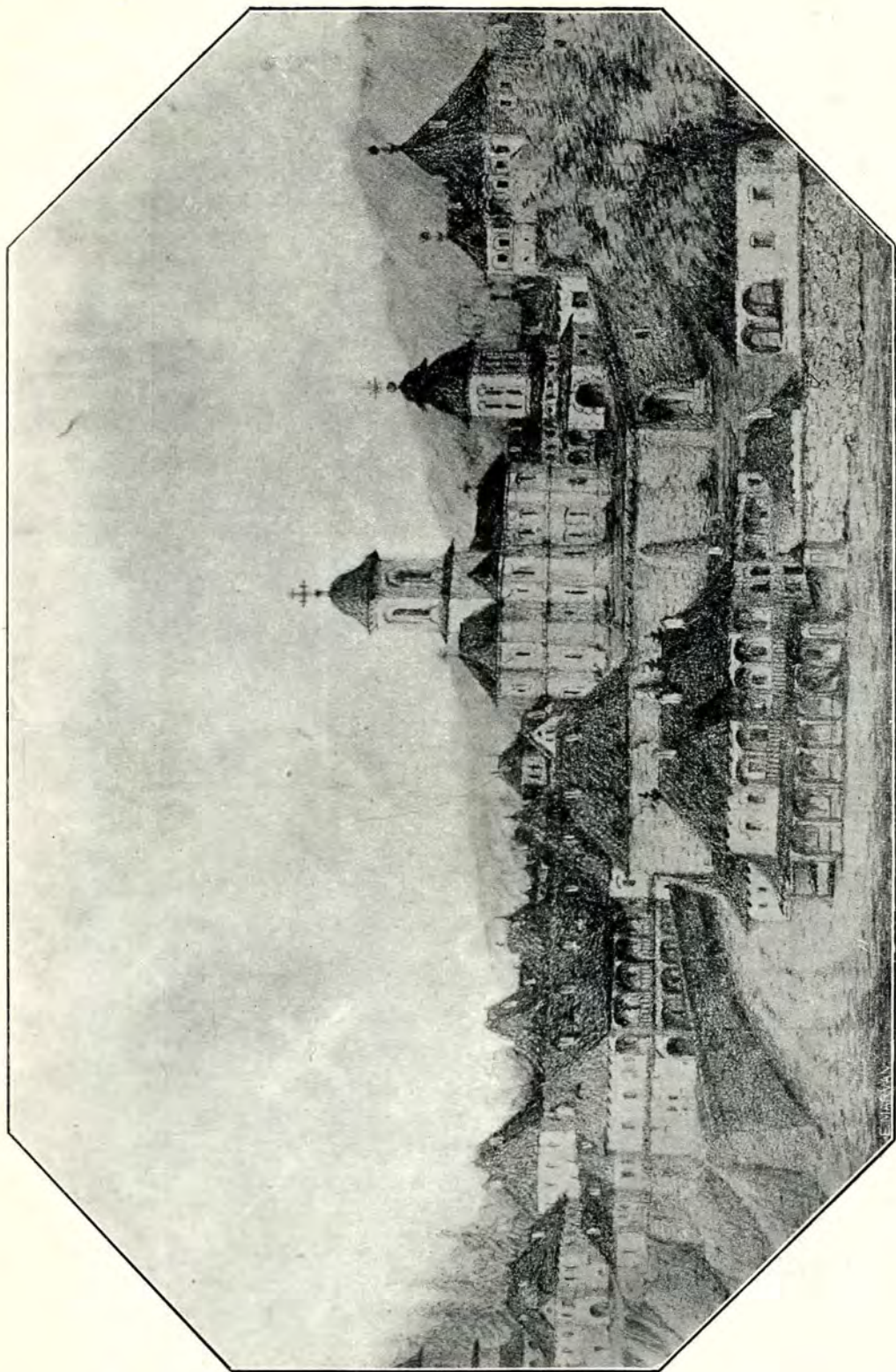

Fig. 3. Perspectivă asupra oraşului şi Mănăstirii Vălenilor-de-Munte, de Beghenau, din 1860.

Fig. 4. Crucea lui Ghenadie de Argeș. Fig. 5. Altă cruce din secolele XVI—XVII.

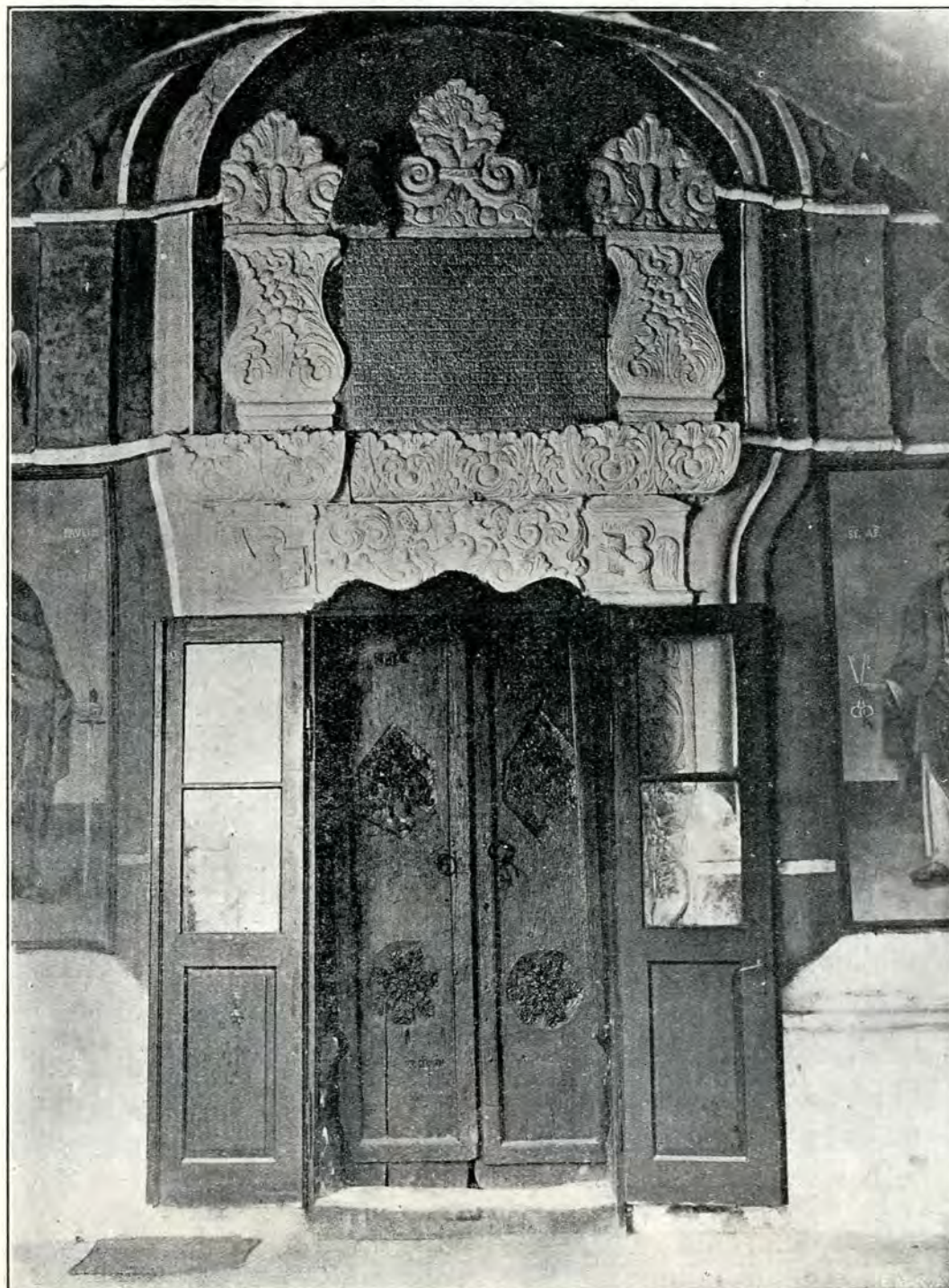

Fig. 6. Întăii cîitorî.

de trifoiu aceste două elemente de săvârșire. Anume ceaușul de aprozi Nicolae Buzăianu, proprietar la Limba, și soția lui, Anastasia, legași de întâiul cliitor prin aceia că această jupâneasă era nepoata hagiței Ilinca. În anul când se încheie refacerea, Buzăianu, ajuns mare Șătrar, era îngropat în biserică supt o lespede ornată ¹.

Fig. 7. Veche strană sculptată.

Sânt aproape sigur că pictura din interior se păstrează încă supt uleiul unei muruieli destul de recente și care va trebui cât de curând înlăturată. O spălătură în grabă a descoperit în strana din dreapta un colț de draperie roșă a cărui linie și culoare trimet la această epocă.

Cutremurul de la 31 Maiu 1730 a dărâmat biserica. Trebui ca egumenul grec de la Ivir, Zaharia din Galipole, s'o ridice din nou „din temelie în strane“. El a schimbat, cum însuși mărturisește, stilul, făcând în locul singurului turnuleț de-asupra naosului — marea clopotniță de afară,

zidul de încunjur, prins de o parte în zidirea școlii de fete — trei altele, după data secolului al XVII-lea: cele două mai mici fiind de-asupra pronaosului. La 4 Iunie 1746 noua zidire era terminată, dar încă din 1742—1743 erau așezate ușile făcute de tâmplarul Ioan din Văleni, cu florile de modă orientală și eleganta inscripție românească în două registre.

Dar o nouă ruină aștepta zidirea. La 1802, în ziua de 14 Octombrie, cel mai teribil cutremur pe care-l pomeniște principatul muntean, a distrus biserica cenobială a Adormirii, acoperind totul supt

dărâmături. Pentru a o reface, egumenul de la Cotroceni, Visarion Lavriotul, din Tricala, s'a adresat polcovnicului Moise, fiul lui Panac sau Pănculescu, cel mai bogat stăpân de livezi de pruni și de terenuri din toată regiunea. Boierinașul, care se înfățișază în fresca făcută de meșterul grec, Nicolae din Enos, cu tichiuța, giubeaua blănită și papucii lui, în tovarășia soției Mia, și a celor două fete, dintrecare una, poate Maria, moartă 1810¹, fu măritată cu acel Mârzea, a cărui casă cu elegant pridvor există încă, a cheltuit larg pentru această refacere. Și icoanele de la catapeteazmă, foarte frumoasă lucrare pe fond de aur, și cele de la ușa împărătească sânt datorite munificenței lui. Tot așa și evanghelia și candelile, dintre care unele sunt originale, ca aceia a cărui toartă e împodobită cu un arhan-

Fig 9. Ciflorii cei noi.

făcută atunci, a rămas până astăzi în treagă¹, între două fragmente inegale din

¹ O inscripție greacă, necetită până acum; e placată în fața ei. Clopotele au fost topite de ocupanți.

ghel în picioare. Lucrarea a luat sfârșit la 1-iu Septembrie 1806.

¹ Pomelnicul dă și pe Ecaterina, Maria, Casandra.

Fig. 10. Casa lui Mârzea din Vălenii-de-Munte.

Fig. 11. Icoane pe fond de aur.

Dar stilul clădirii a fost schimbat, înălțându-se pereții și adăugându-se pilaștri de

gare) și au adăugat inscripției de la ușa bogat încadrată, ca la Colțea în București¹, lei de piatră de la jețul episcopal.

Restituirea vechii forme, după liberarea frescei primitive, e neapărată într-o localitate interesantă și prin urmele de trecut ce cuprinde de la Filipești, Dudești, Cre-

Fig. 12. Candele din secolul XVII--XVIII.

fațadă, după datinele apusene, răpede primite de Greci.

Ultima prefacere, de acum vre-o douăzeci de ani, a distrus cadrele sculptate ale ferestrelor, două singure de la răsuflători fiind încă păstrate, a înlăturat doi din stâlpii voinici care despart pronaosul de naos (capitelele sânt simple și vul-

țulești, Herești, Moruzești până la vameși și la bietul țigan Stanciu Cobzarul.

Mănăstirea, care avea moșii la Cectura, la Limba, la Cetățuia, la Dealul-Frumos, la Homorâciu, la Stroești, la Zeletin, la Ștefești, la Văleni chiar, merită din partea Statului, care a moștenit-o, acest sacrificiu.

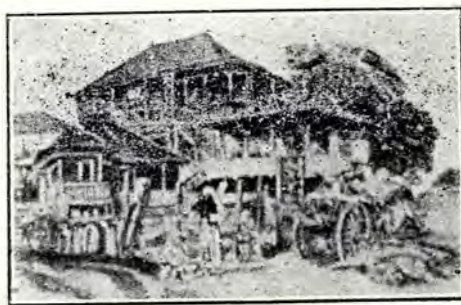

Fig. 13. Casa veche din Vălenii-de-Munte.

¹ Se văd simbolele apostolilor, un melc la mijloc, cum supt piatra ușii la intrare este un cap de Maur care se strămbă.